

Ett litet schakt i kv Folkskolan

RAÄ-nr Vadstena 21:1
Kv Folkskolan 11
Vadstena stad och kommun
Östergötlands län

Helén Romedahl

Ett litet schakt i kv Folkskolan

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Arkeologisk bakgrund och tidigare arkeologiska undersökningar	4
Syfte och metod	6
Resultat	6
Referenser	7
Tekniska uppgifter	8

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

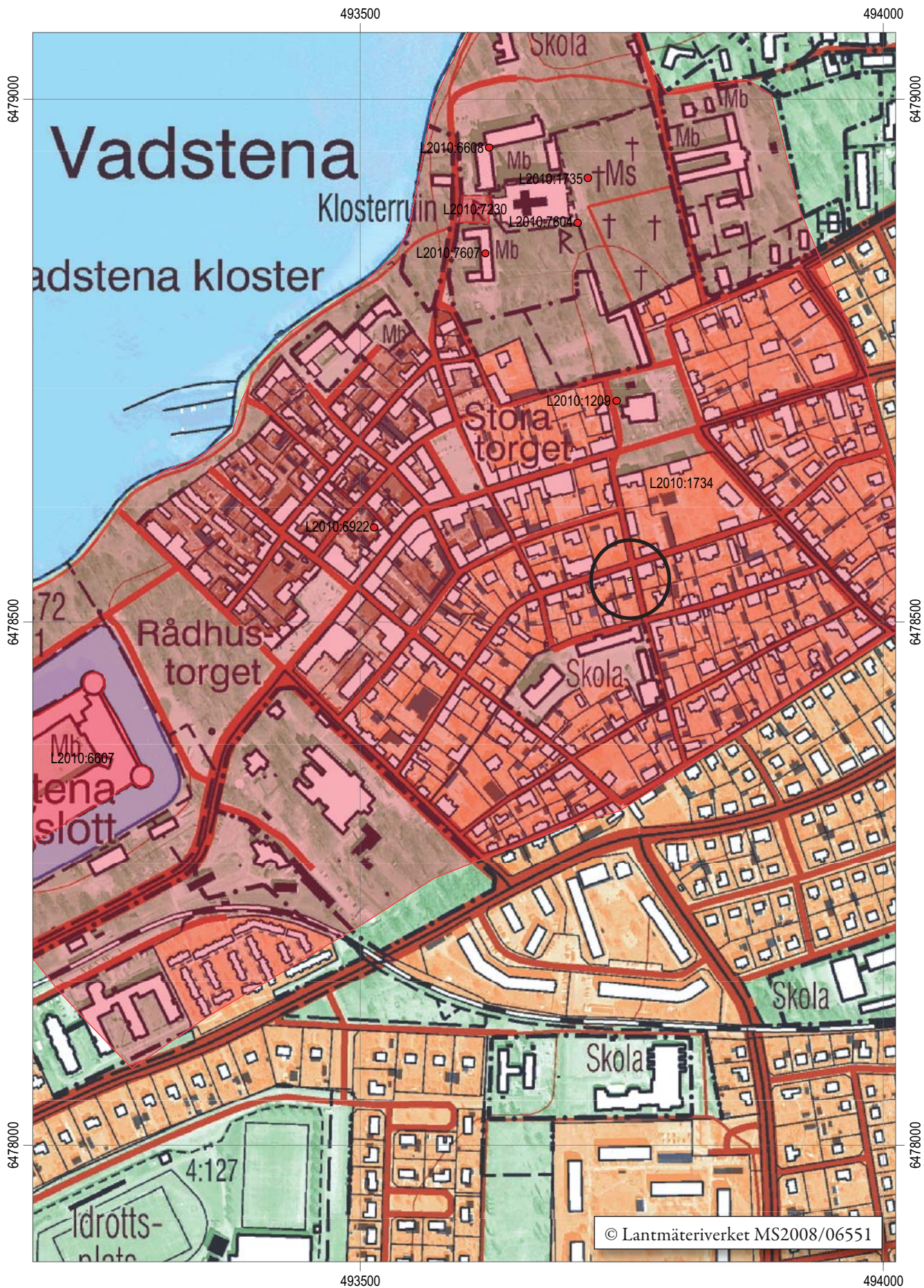
Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

Den 27 november 2018 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom kv Folkskolan 11 i Vadstena stad, fornlämning RAÄ 21:1. Arbetet utfördes i samband med schaktning för avlopp. Inom schaktet och under recent stenläggning och sättgrus till denna framkom tydliga skikt med kulturlager. Kulturlagrens sammanlagda mäktighet uppgick till ca 0,7 m.

Helén Romedahl
antikvarie

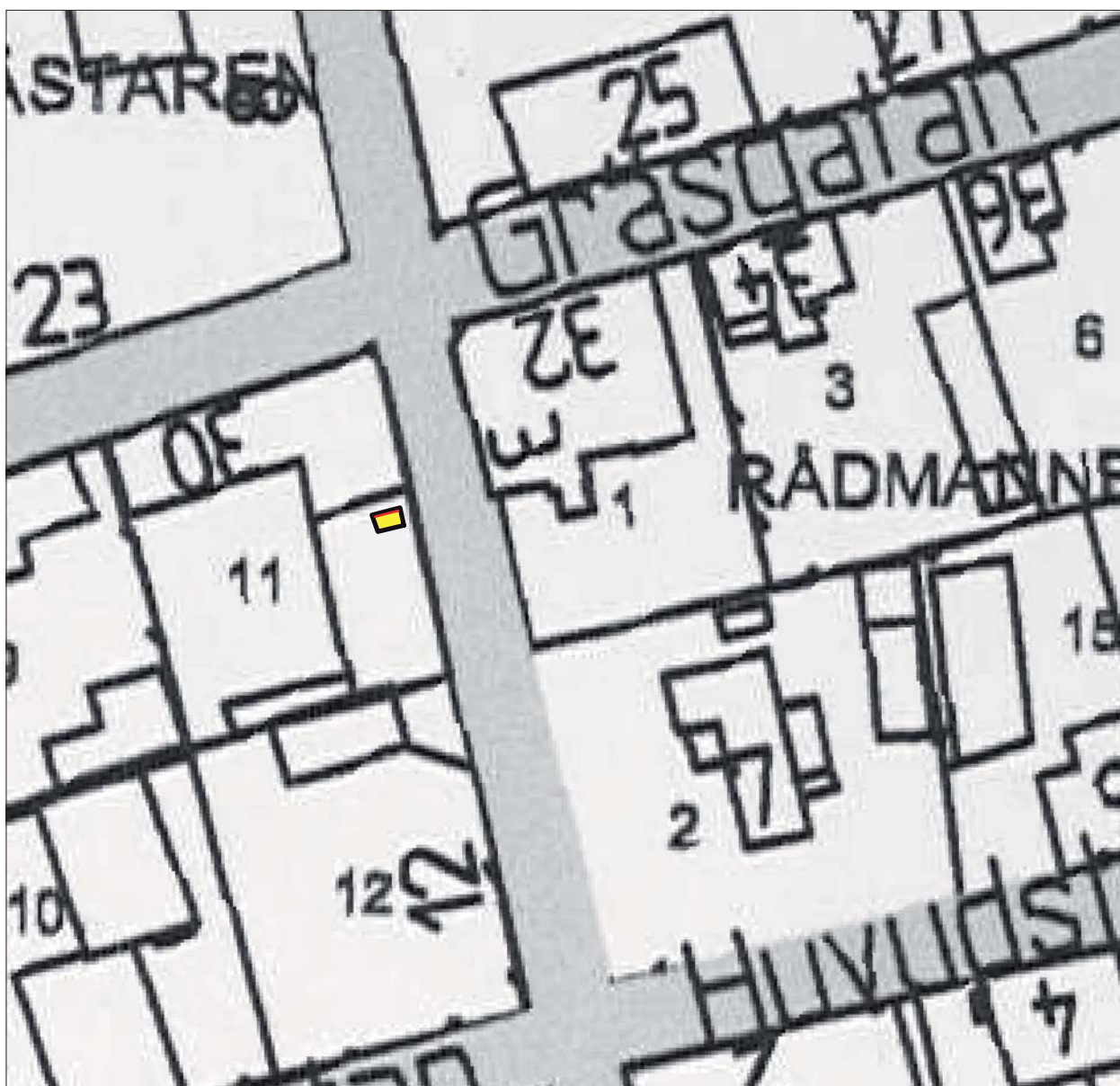
Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5 000.

Inledning

Den 27 november 2018 genomförde Östergötlands museum en arkeologisk undersökning i form av schaktningsovervakning inom kv Folkskolan 11 i Vadstena stad och kommun, fornlämning RAÄ 21:1. Arbetet utfördes i samband med schaktning för avlopp. Inom schaktet framkom ca 0,7 m tjocka kulturlager. Arbetet utfördes på uppdrag av Länsstyrelsen Östergötland. För de arkeologiska kostnaderna svarade Håkan Sandberg/Sandberg Affärssystem i Vadstena AB. Ansvarig för fält- och rapportarbete var undertecknad.

Arkeologisk bakgrund och tidigare arkeologiska undersökningar

Den aktuella platsen är belägen inom Vadstena medeltida stadsområde, RAÄ 21:1. Orten Vadstena omtalas i de skriftliga källorna första gången år 1268. Redan då fanns det på platsen ett kungligt gårdskomplex med en palatsbyggnad. Gården donerades år 1346 av kung Magnus och drottning Blanka till heliga Birgittas klosterstiftelse (Fritz 2000). I samband med klosterretableringen började staden växa fram och den fick sina stadsprivilegier år 1400. Ett hundratal meter söder om

Figur 3. Schaktet mot bakgrund av en adresskarta över Vadstena. Röd linje markerar den sektion som ritades. Skala 1:500.

kungsgården låg sockenkyrkan S:t Per. Kring år 1830 revs den senmedeltida gotiska kyrkan men dess torn fick stå kvar. Idag ingår det i byggnaden Rödtorner (Hasselmo 1982). Rester efter en äldre romansk stenkyrka har påträffats vid flera arkeologiska undersökningar. År 2006 framkom en runristad gravhäll – ett tidigkristet gravmonument – vilket kan tyda på att det funnits en kyrka på platsen redan på 1000-talet.

Vadstena ligger centralt placerat i ett bördigt jordbruksområde och blev därför under senmedeltiden en viktig knutpunkt för handeln. En stark koppling till klostret innebar även att staden blev ett mycket viktigt andligt centrum. Efter reformationen 1527 minskade klostrets betydelse något och staden upplevde en tillbakagång. År 1544 beslutade riksdagen i Västerås att en av de nya riksborgarna skulle uppföras i Vadstena (Fritz 2000).

Den äldsta stadsgränsen utgjordes förmodligen av en vallgrav, naturliga vattendrag och grävda diken. I ett brev från 1467, utfärdat av borgmästarna, rådmännen och menigheten, anges att man ville uppföra ett försvarsverk runt staden. Detta kom att

bestå av ett som mest 6 m brett dike med en 6 m bred vall. Utmed denna vall tycks det ha löpt gator vilka bl a utgörs av delar av dagens Grop- och Backegatan samt Södra Rännevalen (Fritz 1984).

I det aktuella kvarteret har ett flertal arkeologiska undersökningar genomförts. År 1981 undersöktes byggelse lämningar bestående av rester efter skomakeri samt benhantverk. Oklart vilket kvartersnummer det rörde sig om (Hasselmo 1982).

I kv Folkskolan 11 har Östergötlands museum utfört undersökningar år 1992 och 2002 (Wastesson 1992, Björkhager 2003). Vid undersökningen på 1990-talet dokumenterades ett sotigt kulturlager med träflis samt ett överlagrande sättsandslager. Vid 2002 års undersökning påträffades en stenläggning som tolkades som en gårdsbeläggning samt flera olika raseringslager med ett innehåll av tegel och kalkbruk. Vid en undersökning i kv Folkskolan 4 dokumenterades fyra olika kulturlagernivåer – åtskilda av sandstråk. Den orörda markhorisonten framkom här på ett djup om 1,2 m under dagens markyta (Feldt 1992). I kv Folkskolan 31 uppgick kulturlagertjockleken till 1,2 m (Feldt 2001).

Figur 4. Schaktet och kvarteret mot bakgrund av 1705 års karta. Skala 1:1 500.

Syfte och metod

Syftet med den arkeologiska undersökningen i form av schaktningsövervakning var att tillse att fast fornlämning berördes så lite som möjligt av arbetsföretaget. De lämningar som framkom skulle dokumenteras avseende karaktär och omfattning samt om möjligt dateras. Schaktet, som mätte ca 2 x 1,5 m, grävdes dels för hand och dels med hjälp av en minigrävare till ett djup om ca 1 m. Mot norr upprättades en sektionsritning (i skala 1:20) – vilket var den enda sidan av schaktet som var opåverkad av senare tiders störningar. Dokumentationsmaterialet i form av ritning och foton förvaras på Östergötlands museum.

*Figur 5. Sektionen.
Foto mot norr, Helén Romedahl, ÖM.*

Resultat

Schaktet grävdes inte ner till undergrunden. Äldsta lagerkontexten syntes på ett djup om ca 1 m under dagens markyta och utgjordes av grå lera. Denna överlagrades av ett ca 0,18 m tjockt lager av ljus sand vilken sannolikt utgjort sättsand till en stensättning som det inte finns spår av idag. Överlagrande lagerkontext var ett 0,3 m tjockt lager med brun lerig silt som innehöll en del kalkbruk och träkol samt upp till 0,15 m stora stenar. Lagret representerar troligen en bebyggelsehorisont. Sista kontexten innan recent kullersten var ett knappt 0,4 m tjockt lager med brun sand som innehöll enstaka tegelkross. Med ett överlägg av 1705 års karta över Vadstena stad framgår det att det undersökta schaktet tangerar tomt 201 som enligt beskrivningen till samma karta var en kålgårdstomt som ägdes/brukades av "swarfwaren Pehr Larsson" (Eekboom 1979).

*Figur 6. Schaktning inne i portlidret.
Foto mot öster, Helén Romedahl, ÖM.*

Referenser

Tryckta källor

Björkhager, V. 2003. *Strågatan 10/Kv Folkskolan 11*. Arkeologisk förundersökning. Östergötlands museum. Rapport 2003:020.

Eekboom, J. 1979. *Beskrivning till 1705 års karta över Vadstena*. Föreningen gamla Vadstena.

Feldt, A-C. 1992. *Hovslagaregatan 20/kv Folkskolan 4, Vadstena stad och kommun, Östergötland*. Arkeologisk förundersökning. Östergötlands museum.

Feldt, A-C. 2001. *Kv Folkskolan 31*. Arkeologisk undersökning. Östergötlands museum. Rapport.

Fritz, B. 1984. *Vadstena grop och plank – stadens medeltida befästningsverk*. Föreningen gamla Vadstena.

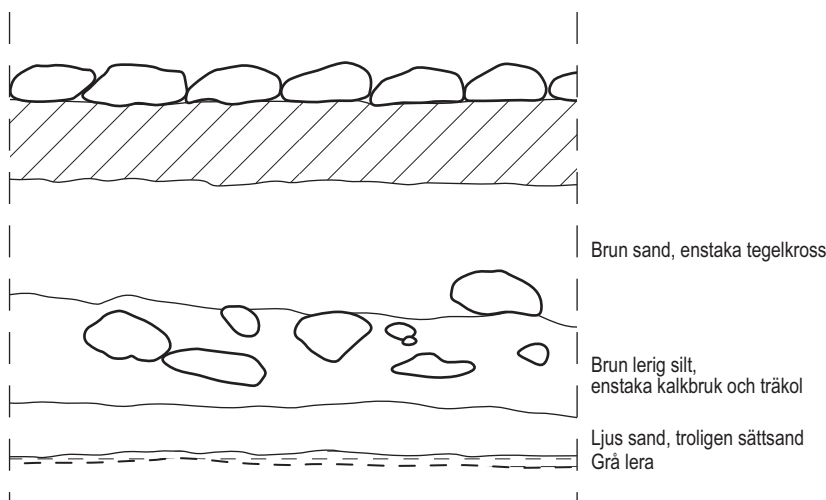
Fritz, B. 2000. *Det medeltida Vadstena. I: 600 år i Vadstena. Vadstena stads historia från äldsta tider till år 2000*. Red. Göran Söderström.

Hasselmo, M. 1982. *Vadstena i Medeltidsstaden 36*. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museum. Rapport.

Wastesson, A. 1992. *Strågatan/Kv Folkskolan 11*. Arkeologisk förundersökning. Östergötlands museum. Rapport.

Kartmaterial

Lantmäteristyrelsens arkiv, D121-1:3. Vadstena. Mätning 1705.

Figur 7. Profilen mot norr. Skala 1:20.

Tekniska uppgifter

Område	Kv Folkskolan 11
Socken/stad	Vadstena
Kommun	Vadstena
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	Vadstena 21:1
Digitala fastighetskartans blad	64E 7j NV
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Mätteknik	Manuell inprickning
Typ av undersökning	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Länsstyrelsens dnr	431-12855-2018
Länsstyrelsens handläggare	Göran Gruber
ÖM dnr	0338/18
ÖM projektnr	001091
Beställare	Länsstyrelsen i Östergötlands län
Kostnadsansvarig	Håkan Sandberg/Sandberg Affärssystem i Vadstena AB
Projektledare	Helén Romedahl
Fältarbetstid	2018-11-27
Totalt undersöktes	3 m ²
Fynd	-
Foto	Digitala
Analys	-
Grafik	Helén Romedahl
Renritning	Lasse Norr
Grafisk form	Lasse Norr

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

Ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriverket MS2008/06551
ISSN 1403-9273 Rapport 2019:24 © Östergötlands museum

Östergötlands museum utförde i november 2018 en arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning inom kv Folkskolan 11 i Vadstena stad och kommun, fornlämning RAÄ 21:1. Arbetet utfördes i samband med schaktning för avlopp. Inom schaktet och under recent stenläggning och sättgrus till denna framkom tydliga skikt med kulturlager. Kulturlagrens sammanlagda mäktighet uppgick till ca 0,7 m.

ISSN 1403-9273
Rapport 2019:24